

Nabadzība ir tēma, par ko nav viegli runāt. Iemesli droši vien ir dažādi. Diez vai visi būs vienisprātis, cik lielam jābūt nepieciešamo materiālo vērtību trūkumam, lai lietotu šo vārdu. Kādam pietrūkst naudas ikmēneša rēķinu nomaksai, citam pārtikas veikalā pie kases jāskaita centi, rēķinot, vai varēs iegādāties visu, kas ielikts grozā. Noteikti būs arī tādi, kuri jūt diskomfortu, ja neizdodas atļicināt naudiņu kultūras pasākumu apmeklējumam vai ceļojumam un dzīve no algas līdz galai nešķiet cilvēka cienīga. Trūkums ir smaga tēma gan tiem, kuri no tā cieš, gan tiem, kurus satrauc pašu un ģimenes finansiālais stāvoklis šobrīd un nākotnē, tāpat līdzjutīgiem ļaudīm, kam rūp apkārtējo liktenis. Tomēr arī par nepatīkamām tēmām ir jārunā, jo, izliekoties problēmas nemanām, tās nevar atrisināt. To nesolām arī mēs ar šo publikāciju. Tēma ir tik plaša un pretrunīga, ka iespējams vien ieskicēt jautājumus, kas raisīs pārdomas. Viens no secinājumiem, kas radās, veidojot šo publikāciju, ir tas, ka ārkārtīgi liela loma nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanā ir politikai. To vērts paturēt prātā, pieņemot lēmumu, kāpēc rudenī jādodas uz gaidāmajām Saeimas vēlēšanām.

Labklājību novērtēt un salīdzināt grūti

Runā, ka visas nelaimes rodas no salīdzināšanas. Bet no tās nav iespējams izvairīties. Latvijā bieži apspriesta tēma ir mūsu labklājības līmenis salīdzinājumā ar pārējām Eiropas Savienības (ES) valstīm. Pārsvārā ES statistikas departamenta *Eurostat* publicētajos *topos* mūsu valsts vārds lasāms sarakstu beigās, ja runa par rādītājiem, kas norāda uz labklājību, un sākumā, ja tie ir problēmu rādītāji.

Piemēram, šī gada minimālā mēnešalga (500 eiro) Latvijā ir otra zemākā starp 21 valsti, ko vērtēja statistikas eksperti (ne visās ir noteikts algas minimums). Respektīvi, zem ES vidēja, kas ir 1050 eiro. Mazāku lauts maksāt vien Bulgārijā (363 eiro). Ar Luksemburgas 2257 eiro to labāk nesalīdzināt. Arī līdz Īrijas, Nīderlandes, Beļģijas un Vācijas līmenim (1600–1800 eiro) mums vēl patālu. Šie gan nav vienīgie skaitļi, kam jāpievērš uzmanība, vērtējot, cik labi dzīvo-

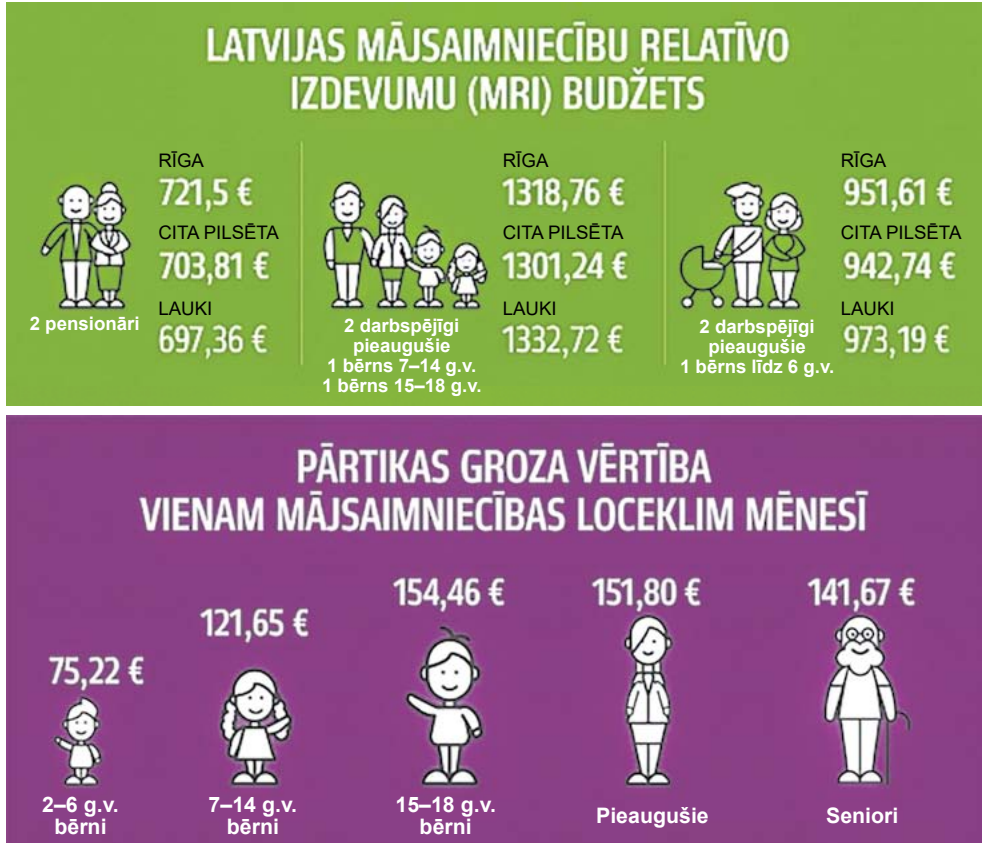
jam. Ne mazāk būtiski šķiet tas, kāda sabiedrības daļa saņem minimālo algu. Latvijā tie ir nepilni 140 tūkstoši no aptuveni 793 tūkstošiem strādājošo (pēc Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) 2020. gada datiem).

Runā arī, ka noteicošā nav naudas summa, bet tas, cik tu par to vari iegādāties savā valstī. *Eurostat* vērtējumā pērn Latvija bija valsts, kura dzīves dārdzības reitīngā bija sestajā vietā no beigām. Tādējādi apgalvojums, ka mums algas nav Eiropas līmenī, bet cenas gan, arī nav gluži paties. Vismaz tas tāds nebija pērn. Šobrīd situācija strauji mainās.

CSP 2021. gadā veiktās aptaujas rezultāti (par 2020. gadu) liecināja, ka Latvijā sociālās atstumtības un nabadzības riskam bija pakļauti 23,4% jeb 439 000 iedzīvotāju. Tomēr arī turīgu valstu iedzīvotāji nav pasargāti no trūkuma. Bagātie arī raud. Jau pieminētajā Luksemburgā ar lielo minimā-

lo algu sociālajam riskam pakļauta gandrīz piektādaļa iedzīvotāju, knapi zem ES vidēja – 22%. Šajā valstī spriež, ka viens no četriem bērniem ir pakļauts nabadzības riskam, kas nozīmē, ka ģimene nevarēs viņam iegādāties jaunu apģērbu, divus pārus apavu, kas der, nebūs pieejas internetam, kā arī līdzekļu brīvā laika aktivitātēm. Rumānijā nabadzības riskam pakļauti 35,8%, Bulgārijā 33,6%, Grieķijā 27,5%, Spānijā 27%, bet Vācijā 20,7% iedzīvotāju. Daudz mazāks šis risks ir Čehijā (11,5%), Slovākijā (13,8%), Slovēnijā (14,3), Nīderlandē (15,8) un Somijā (15,9). Kur ir problēma, droši vien jāprasa ekspertiem, bet varētu būt tā, ka svarīga ir ne tikai valsts turība, bet arī tas, cik šo finansiālo un materiālo labumu iespējams baudīt dažādām sabiedrības grupām.

Jāsaka arī – diez vai tas, ka kaimiņiem kļājas vēl sliktāk, ir mierinājums tiem, kuri saskaras ar finansiālām grūtībām.

Labklājības ministrijas infografiks

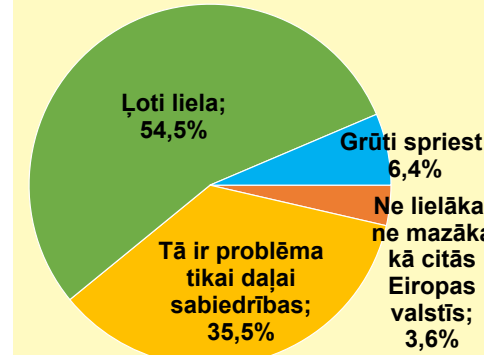
negatīvo attieksmi pret bagātajiem cilvēkiem, tiem, kuri vēlējas izrauties no nabadzības, – teic sarunbiedre. Runa ir par uzņēmīgiem cilvēkiem, kuri par spiti tam, ka tirgus ekonomika nepastāvēja, centās gūt papildus ienākumus, teiksim, audzējot un tirgojot ziedus. – Tika veidots vidoklis, kas tas nav paraisi, – uzsver V. Ābele. Pagājušā gadsimta 70. gadu beigās un 80. gados attieksme un cilvēku domāšana sāka pamazām mainīties. Un tad nāca 90. gadi ar pārmaiņām – pilnīgu sistēmas maiņu, pāreju no plānveida uz tirgus ekonomiku. Tas bija laiks, kad vieni dzīvoja ļoti trūcīgi, bet citi pamanījās nopelnīt bagātību. – Vien jautājums – kā, – bilst sarunbiedre. Nav noslēpums, ka arī ar negodīgiem līdzekļiem. Pedagoģe tikai daudzus gadus pēc Latvijas neatkarības atgūšanas sapratusi, ka 90. gados pieļauta būtiska kļūda izglītībā. – Kad mainījās sociālekonomiskais modelis, mums būtu vajadzējis mācīt cilvēkiem finanšu prātību, – teic skolotāja, kura atzīst, ka šādu jēdzienu pirmo reizi dzirdēja tikai daudzus gadus vēlāk. V. Ābele pati nekad nemācīja bērniem, ka jāveido iekrājumi, kas rada zināmu drošību nākotnē. Naudu jāmāk ne tikai nopelnīt, bet arī ar to rīkotos. Turklāt finanšu prātība paredz arī to, ka cilvēks attīstās – pilnveidojas profesionāli, iegulda savā izglītībā. Sarunbiedre bilst, ka izglītība nav tikai tas, ko cilvēks apgūst, bet arī domāšanas veids – izpratne, ka tu mācies, jo zināšanas un prasmes noderēs, lai dzīvotu labāk.

Runājot par labklājību, reizēm izskan frāze: – *Nabadzībai ir sievietes seja*. Pētījumi un statistikas dati apliecina, ka tā nav gluži atkal un atkal atkārtota klīšeja. Pēc CSP datiem 2020. gadā sievietes pelnīja par 22,3% mazāk nekā vīrieši. Tā ir lielākā atalgojuma plaisa ES (vidēji – 13%). Interesanti, ka pandēmija šo nevienlīdzību nedaudz mazināja – līdz aptuveni 15%. Šajā ziņā situācija privātajā un publiskajā sektorā ievērojami neatšķiras.

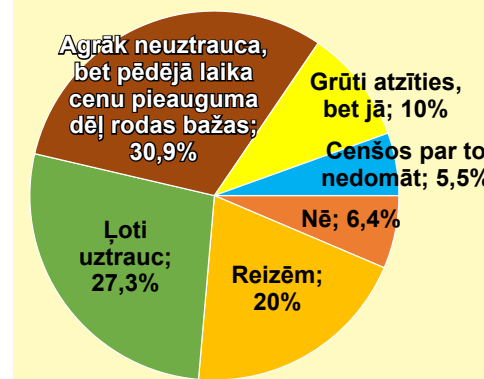
Par nabadzību kopumā un tās ietekmi uz sievietēm, sarunā ar centra *Marta* dibinātāju un vadītāju, limbažnieci **Ilutu LĀCI**. Viņa saņēmusi Triju Zvaigžņu ordeni par 20 darba gadiem, kas vēlti rūpēm par sievietēm, kuras bēg no vardarbības ģimenē.

– *Parasti ar nabadzību saprotam to, ka trūkst finansiālo un materiālo resursu pamatvajadzību nodrošināšanai, – skaidroja sarunbiedre. Nabadzības veidus ir klasificējusi ASV eksperte Kenija Volfā. Vispirms jāpiemin situatīva nabadzība, ar ko saskāries teju katrs. Tā ir nonākšana finansiālās grūtībās, zaudējot darbu, pieaugot izdevumiem veselības problēmu vai citas likstas dēļ. Paaužu nabadzība nozīmē, ka minimāla piekļuve resursiem bijusi jau vairākām dzimtas paaudzēm. Par absolūtu nabadzību var runāt, ja cilvēkam nav ne mājokļa, ne pieejama kvalitatīva pārtika. Relatīvā nabadzība apraksta situāciju, kad cilvēks dzīvo zem vidēja ienākumu līmeņa. Viņš velta visu enerģiju tam, lai samaksātu kārtējo rēķinu, tā teikt – no algas līdz galai. – Uz galda ir ēdiens, bet viņš*

Cik liela problēma Latvijā ir nabadzība?

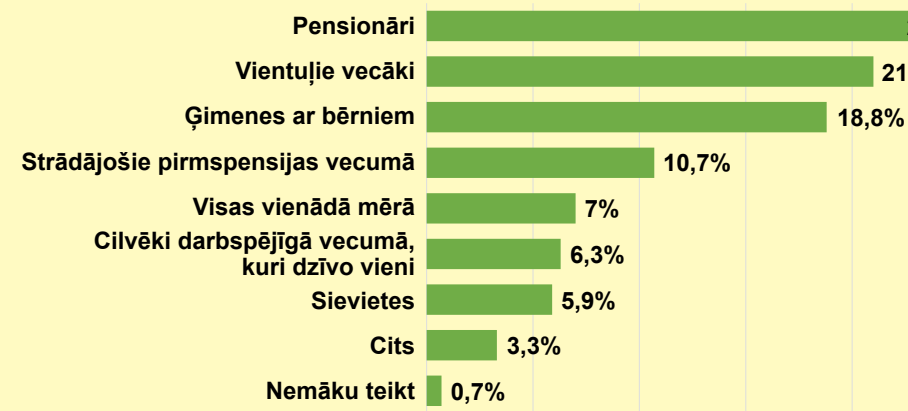

Vai jūs uztrauc personīgā finansiālā stāvokļa iespējama pasliktināšanās?

Aptaujā *Nabadzības problēma un risinājumi* piedalījās 110 respondenti, pārsvarā sievietes. Puse savu ienākumu līmeni vērtēja kā vidēju, pietā daļa kā pietiekamu, tikpat daudzi – kā zemu. Tikai četri aptaujātie norādījuši, ka viņu ienākumi ir augsti. Divi par to nedomā un diviem ir grūti spriest. Starp respondentiem nav tādu, kuri uzskatītu, ka nabadzība Latvijā nav problēma. Jautājām arī, kā risināt problēmu. Teju 90%

Kuras iedzīvotāju grupas visvairāk pakļautas šim riskam?

Kas, jūsuprāt, ir nabadzības cēlonis?

(Aptaujas rezultāti atspoguļo tikai tās dalībnieku viedokli.)

respondentu uzskata, ka ir nepieciešamas izmaiņas nodokļu sistēmā. 56% ir pārliecināti, ka jāmaina politika. 47% risinājumu saskata kvalitatīvā izglītības sistēmā. 21% respondentu piekrīt apgalvojumam, ka cilvēkam par sevi jāparūpējas pašam. Tikpat daudzi ielē, ka jāstrādā cāklāk, lai attīstītos ekonomika. Vismazāk ir to, kuri uzskata, ka trūcīgie bijuši un būs visos laikos, līdz ar to problēma nav atrisināma – tikai septiņi aptaujas dalībnieki.

Teju 8% respondentu norādījuši, ka viņus ne-satrauc personīgā finansiālā stāvokļa pasliktināšanās. Uz jautājumu, vai cilvēki domājuši, ko varētu darīt, lai to mazinātu, 70% apgalvoja, ka centīsies samazināt izdevumus. Iespēju piestrādāt meklēs 28%. Labāk apmaksātu darbu – 9% atbildētāju. 6% plāno doties strādāt uz ārzemēm. 18% norādījuši, ka cer uz valsts atbalstu apkures sezonā. 32% diemžēl neredz iespēju kaut ko mainīt.

Izglītība ir iespēja un domāšanas veids

CSP 2021. gadā apkopotie dati liecina, ka no strādājošajiem ar augstāko izglītību minimālo vai par zemāku algu pelna 11,3%. No tiem, kuri ieguvuši vispārējo vidējo vai vidējo profesionālo, tādi ir 23,3%, savukārt no pamatskolas vai zemāka līmeņa izglītību ieguvušajiem – 31,5%. Šķiet, zināma saistība izglītības un ienākumu līmenim varētu būt.

Par to pārliecināta arī Limbažu novada pašvaldības Izglītības pārvaldes izglītības darba speciāliste **Vaira ĀBELE**. Viņa aicina pieaugušos izmantot mūžizglītības programmu piedāvātās iespējas. Šobrīd notiek pieteikšanās pieaugušo izglītības projekta *Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide* pēdējai – 8. – kārtai. Kopumā programmā savu izglītības līmeni jau uzlabojuši aptuveni 1000 cilvēku. Pēdējā kārtā var mācīties amatus, kas būtu īpaši noderīgi ļaudīm, kuri vairāk strādā ar rokām un bieži saņem minimālo algu. V. Ābele gan atzīst, ka tieši viņi nereti ir ierauti izdzīvošanas ritenī – nav ne laika, ne spēka mācībām, kaut pēc tam varbūt varētu atrast labāk apmaksātu darbu. Iepriekšējās kārtās iespēju mācīties izmantoja daudzi, kuriem jau ir augsta līmeņa izglītība un labi apmaksāts darbs. – *Šie cilvēki novērtē iespēju mācīties. Turklāt par Eiropas naudu, piemaksājot vien simbolisku summu, – secina speciāliste. Klausoties V. Ābeles spriedumos, top skaidrs, ka uz iztikas minimuma robežas dzīvojošajiem tieši šo atspātkļu dēļ iespējas mainīt dzīvi ir ierobežotas.*

To gan droši vien nevar teikt par visiem.

ES ir mērķis līdz 2030. gadam samazināt nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaitu par 15 miljoniem (no 91 miliona). Tas gan tika izvirzīts, pirms reģionu satracināja karš Ukrainā. Lai to paveiktu, definēts 20 princips, kuru ievērošana pietuvinās mūs Eiropai, kurā valda taisnīgums, iekļautība un vienlīdzīgas iespējas. Tie sakārtoti sadaļās: vienādas iespējas un darba tirgus pieejamība, taisnīgi darba apstākļi, sociālā aizsardzība un iekļaušana. Ir izstrādāts arī rīcības plāns. Piemēram, viens no pasākumiem ir mūžizglītības programmas pieaugušajiem, kuru īstenošanai piešķirts ES finansējums.

Eksperti atzīst, ka strādājošajam, sasniedzot 50 gadu sliekšni, pieaug iespēja finansiālam darba zaudējums, gan nespēja strādāt līdzšinējā profesijā veselības dēļ. V. Ābele teic, ka visos semināros, kuros runā par mūži-izglītību, stāsta, ka daudz profesiju nākotnē izzudīs, jo darbu mūsu vietā darīs roboti. Piemēram, kasieri veikalā vairs nevajadzēs, lai gan šobrīd pārdevēji ir gana pieprasīti. Kad tas notiks, grūti teikt, bet būtu neapdomājīgi šādu prognozi ignorēt, ņemot vērā tehnoloģiju straujo attīstību. Tiem, kuri jūt bažas par savu vietu darba tirgū nākotnē, vajadzētu mācīties, apgūt vēl kādu prasmi, lai palielinātu iespēju nopelnīt iztiku. Jā, droši vien grūti sapemties, kamēr iespējams neko nedarīt un vainot valdību vai likteni...

V. Ābele gan teic, ka pie cilvēka trūcīguma nevar vainot tikai viņu pašu. Ir dažādi apstākļi, kas ietekmē to, kā veidojas dzīve. Piemēram, daudziem, kuri visu mūžu smagi strādājuši, ir mazas pensijas. Bet arī valstij nevar uzlikt visu atbildību. – *Protams, visu naudu ir nozagusi valdība, īpaši šī. Lai izietu no krīzes, vajadzīga cita valdība, – ironizē sarunbiedre. Viņa gan novērojuši, ka bieži vien partijas spēj vienoties par vajadzīgu lēmumu*

piemēšanu tikai tad, kad problēma samilzusi, respektīvi, rīkojas novēloti, jo ar viena politiskā spēka gribu parasti nepietiek, lai kaut ko mainītu, ja citi nepiekrīt. Viņaspriāt, visgrūtāk būs tiem, kuri saņem mazās algas. Viņiem pat nav iespēja kaut ko ietaupīt, samazinot tēriņus. Tomēr sarunbiedre uzskata, ka nabadzības problēma daļēji vainojamas arī sociālās garantijas. Ja starp abalstiem, ko var saņemt cilvēks, kura prasības pret dzīvi nav pārlietu augstas, un algu, ko viņš var nopelnīt, ir ļoti maza starpība, zūd motivācija strādāt.

Ilgu gadus V. Ābele vadīja Limbažu vārksskolu. Tajā mācījās gan jauni, gan vairs ne tik jauni cilvēki. Starp viņiem bija arī tādi, kuriem mācības parastā skola bija jāpārtrauc, jo nācās pelnīt iztiku. Tāpat bijis jāstrādā ar bērniem, kuri auga apstākļos, kas neveicināja attīstību, kuru ģimenes neatbalstīja... Tur viņa guva pārliecību gan par to, ka tie, kuri auguši nelabvēlīgos apstākļos, spēj *izsisties*, gan to, ka ne visiem var palīdzēt, pat ja ļoti centies to darīt.

Tēma V. Ābelei radījusi arī personīgas pārdomas. – *Manā bērnībā neviens nerunāja par nabadzību, lai gan pamats bija, materiālā ziņā daudz kā trūka. Visspilgtāk atceros*

Vai nabadzībai ir sievietes seja?

AS SEB banka šogad veikusi aptauju, kas liecina, ka līdz pat 26% sieviešu Baltijas valstīs ir finansiāli atkarīgas no sava partnera vai dzīvesbiedra. Pretstatā vīriešu vidū tie vidēji ir 8%. Latvijā 29% sieviešu norāda, ka zaudējot partnera atbalstu, saskartos ar finansiāliem izaicinājumiem. Turklāt 45% Latvijas sieviešu pēkšņa partnera zaudējuma gadījumā būtu jāpāņem kopīgās kredītsaistības. Dati liecina, ka Baltijas valstīs vīrieši ir daudz aktīvāki uzņēmumu dibinātāji – viņiem pieder divreiz vairāk kompāniju nekā sievietēm, vienlaikus gan Latvijā uzņēmumu īpatsvars, kas pieder sievietēm, ir nedaudz augstāks kā abās pārējās kaimiņvalstīs, un ir vairāk sieviešu, kuras apsverušas savu uzņēmuma dibināšanu.

nespēj aktīvi iesaistīties sabiedriskajā un politiskajā dzīvē, jo ir ierauts izdzīvošanas ritenī, – bilst sarunbiedre. Vēl atšķirīgas iezīmes ir nabadzībai pilsētās un lauku reģionos. Piemēram, pilsētā tā var veidoties pārspīdīvotības dēļ, laukos var būt ierobežotas izglītības iespējas, nav piekļuves internetam un citiem pakalpojumiem.

– *Bieži izskan ideja, ka paši cilvēki ir atbildīgi par to, ka ir nabadzīgi. Es gribētu uzsvērt, ka trūkumam ir strukturāla daba. Iedzīvotājus ietekmē daudz jautājumu, kas netiek risināti politiskā pašvaldību un valsts līmenī, – piemēram, mājokļu un sociālās drošības politika, piekļuve veselības aprūpei un kvalitatīvai izglītībai, – pauž I. Lāce. Viņa norāda, ka jebkuras lēmums var ietekmēt sabiedrības labklājību. Politikiem tas būtu jātur prātā.*

– *Ja raugāties uz Latviju, redzam, ka sievietes ir ļoti liela nabadzības riska grupa, – apstiprina sarunbiedre. Runa ir par sievietēm, kurām ir daudz aprūpējamo, tām, kuras vienas gādā par bērniem. Sievietes, kuras pensionējas, ir pakļautas lielākam nabadzības riskam, jo dzīves laikā pelnījušas mazāk nekā vīrieši. Sievietes bieži ir arī tās, kuras uzņem-mas pienākumu aprūpēt kādu ģimenes locekli, ja tas nepieciešams. Arī tas atņem viņām laiku gūt ienākumus. – Visi šie aspekti nosaka to, ka dzimumu līdztiesības nerisināšana un neveicināšana ietekmē sieviešu nabadzības situāciju. Un tā attiecināma gan uz strādājošajām sievietēm, gan seniorēm, – vērtē centra Marta vadītāja. Turklāt ekonomiskā ievainojamība ir viens no aspektiem, kas liedz sievietei izkļūt no vardarbīgām attiecībām. Ja ienākumus kontrolē vīrs, ja sieviete apzinās, ka nevarēs pēc aiziešanas no viņa nodrošināt mājokli un iztiku sev un bērniem, viņai ir ļoti grūti izrautes. Savukārt bērni, kuri ir dzīvojuši trūkumā, pamesti novārtā, pakļauti lielākam seksuālās izmantošanas riskam.*

Bet ko darīt, lai mazinātu problēmu? I. Lāce tagad, priekšvēlēšanu laikā, vēlētos redzēt politisko partiju izpratni un apņemšanos pieņemt lēmumus, domājot par to, kā tie

ietekmēs gan sievietes un vīriešus, gan meitenes un zēnus. Tas, ko var darīt ikviens sabiedrības loceklis, ir atbalstīt nevalstiskās organizācijas, kas palīdz cilvēkiem. – *Mums ir virkne fantastisku organizāciju, kas patiešām rīkojas. Tām izstrādātas programmas, lai atbalstītu vietējos iedzīvotājus, tām var ziedot, iesaistīties brīvprātīgajā darbā. To var darīt ikviens, – aicina sarunbiedre.*

Ko tad sabiedrība neizprot, ja runa ir par nabadzību? I. Lāce nevēlas nosaukt mītus, lai neizplatītu tos tālāk. – *Bet vēlos pastāstīt par kādu situāciju, kas saistīta ar manis iepriekš teikto. Pirms vairākiem gadiem viena no politiskajām partijām uzaicināja mani runāt par dzimumu līdztiesību un diskrimināciju. Tīkšanās bija pulksten 20. Runājām, analizējām statistiku... Lielākā sanāksmes dalībnieku daļa bija vīrieši. Kad stāstīju par sieviešu pārstāvēniecību lēmumu pieņemšanā un to, cik tas būtiski, vīrieši teica: “Bet redzat taču, ka viņas pašas negrib piedalīties. Kur tad viņas ir?” Es atbildēju, ka sievietes noteikti ir mājās. Palīdz bērniem ar mājasdarbiem vai kopj māju. Ir pieņemts to uzskatīt par neat-algotu darbu, kas jāveic sievietei. Tādējādi viņām ir mazāka iespēja vairojot savus ienākumus un veidot dzīves kvalitāti.*

Sabiedrības integrācijas fonds

Mediju atbalsta fonds

Projekts Nr. 2022.LV/TMA/30

Pielikuma redaktore Laila PAEGLE, tekstu autore Linda TAURĪNA.

Mediju atbalsta fonda ieguldījums no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem.

Par «Pārmaiņas tuvplānā» saturu atbild projekta īstenoņotājs SIA «Izdevniecība Auseklis».

Tirāža – 3450 eksemplāru.